

บทที่ ๕

อิทธิพลวรรณกรรมอยุธยา

อิทธิพลที่มีต่อสังคม

วรรณกรรมอยุธยาเท่าที่ได้กล่าวมาทั้งหมด มีทั้งวรรณกรรมชั้นสูงและวรรณกรรมชั้นธรรมดา วรรณกรรมชั้นสูงได้แก่วรรณกรรมที่ทั้งผู้เขียนและผู้อ่านมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในราชสำนัก ได้แก่พระมหากษัตริย์ข้าราชการ และบุคคลในวงสังคมชั้นสูง ส่วนวรรณกรรมชั้นธรรมดาได้แก่วรรณกรรมที่แพร่หลายอยู่ในหมู่มชนสามัญ อย่างไรก็ตามเนื่องจากความรู้ทางด้านหนังสือของคนในสมัยนั้นยังอยู่ในวงแคบ ผู้ที่อ่านออกเขียนได้ก็มักจะเป็นบุคคลในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก จำนวนต้นฉบับของวรรณกรรมแต่ละเรื่อง จึงน่าจะมีอยู่เพียงเล็กน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในราชสำนัก คงจะมีผู้ได้เคยเห็นฉบับจริงเพียงน้อยคนเท่านั้น เช่น *ประกาศโองการแห่งน้ำฉันทศกษุติสังเวยกล่อมช้าง* ฯลฯ วรรณกรรมประเภทนี้จึงไม่น่าที่จะแพร่หลายต่อวงสังคมส่วนใหญ่ ส่วนวรรณกรรมประเภทธรรมดา ซึ่งเป็นที่นิยมชมชอบของประชาชนทั่วไป ไม่ทราบได้แน่ว่าจะมีฉบับมากหรือน้อยกว่าวรรณกรรมในราชสำนัก แต่ประชาชนก็รู้จักวรรณกรรมเหล่านี้ได้ด้วยการฟังมากกว่าการอ่าน โดยเฉพาะวรรณกรรมที่ใช้ประกอบการแสดง ประชาชนจะได้มีโอกาสทั้งฟังและเห็นภาพไปพร้อม ๆ กัน เช่น บทละครเรื่องต่าง ๆ วรรณกรรมเหล่านี้จึงน่าที่จะแพร่หลายในวงสังคมส่วนใหญ่มากกว่าวรรณกรรมในราชสำนัก หากจะกล่าวถึงวงสังคมส่วนใหญ่ของอยุธยารู้จักบทละครเรื่อง *มโนห์รา* มากกว่า *โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์* ก็คงจะไม่ผิดจากความจริงนัก

สังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมในวงกว้างหรือวงแคบ ล้วนแต่มีส่วน
สร้างสรรค้วรรณกรรมประจำยุค และในทำนองเดียวกันวรรณกรรม
ของแต่ละยุคก็มีอิทธิพลต่อสังคมในยุคนั้น ๆ ด้วย วรรณกรรมอยุธยา
ได้สะท้อนให้เห็นความรู้สึกนึกคิดของชาวอยุธยาว่า มีความเลื่อมใสใน
พุทธศาสนา และเชื่อมั่นในเรื่องเวรกรรม การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
ตลอดจนคำพยากรณ์ของพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ในเวลาเดียวกันก็ยัง
ยึดถือคติทางศาสนาพราหมณ์และยังมีความเชื่อในเรื่องภูตผีและอำนาจ
ศักดิ์สิทธิ์อยู่ สิ่งที่แสดงออกอย่างเด่นชัดอีกอย่างหนึ่งก็คือการเทิดทูน
พระมหากษัตริย์ในฐานะองค์สมมติเทพหรือ "เจ้าชีวิต" ตลอดจนความ
ภาคภูมิใจในประเทศชาติของตนเอง สิ่งสุดท้ายที่ควรกล่าวถึงก็คือ
ชาวอยุธยามีความรู้สึกอันละเอียดละไม มีความรักศิลปะวัฒนธรรม
ตลอดจนมีความรักสนุก มองเห็นชีวิตเป็นสิ่งที่น่ารื่นรมย์ ไม่ทำตนเป็น
คนมีอารมณ์เคร่งเครียด ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมอยุธยาจึงมีตั้งแต่บท
ร้อยกรองที่เต็มไปด้วยความสง่างาม เกร็งขรม อ่อนหวาน ลึกซึ้ง
จนถึงบทละครนอกอันตลกโปกฮาแม้แต่ความบันเทิง เป็นใหญ่

อิทธิพลที่มีต่อลักษณะคำประพันธ์ในสมัยหลัง

ลักษณะคำประพันธ์ที่ปรากฏในสมัยอยุธยา มีทั้งโคลง ร่าย กาพย์
ฉันท์ กลอน ตลอดจนร้อยแก้ว ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ยังคงปรากฏ
ต่อ ๆ มาในวรรณกรรมสมัยหลังอยู่เสมอ บางลักษณะก็ทรงอิทธิพลเป็น
อย่างมาก บางลักษณะก็คลายความนิยมลงไปบ้าง จะได้แยกกล่าวถึง
แต่ละประเภทดังนี้

๑. โคลง

อิทธิพลของลักษณะคำประพันธ์ประเภทโคลงในสมัยอยุธยา
ปรากฏอย่างเด่นชัดที่สุดในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กวีสำคัญในสมัยดังกล่าว
จำนวน ๓ ท่าน มีผลงานที่แสดงให้เห็นความมั่นคงใจที่ได้จากแบบ
อย่างโคลงสมัยอยุธยาอย่างชัดเจน นายนรินทรธิเบศร์ (อิน) แต่ง

โคลงนิราศนรินทร์ เป็นโคลงสี่สุภาพ ด้วยอิทธิพลของ โคลงกำสรวล ส่วน พระยาตรัง เดินทางรอย โคลงกำสรวล ด้วยโคลงตัน้อย่าง ใกล้ชิดใน นิราศพระยาตรัง และ นิราศตามเสด็จลำน้ำน้อย สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส ก็ทรงดำเนินรอยตาม ลิลิตพระลอ ด้วย ลิลิตตะเลงพ่าย กวีทั้งสามท่านดังกล่าวทรง ได้รับและได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมอยุธยา ทั้งในด้านรูปแบบคำประพันธ์และแนวคิด

๒. ร่าย

อิทธิพลของลักษณะคำประพันธ์ประเภทร่าย โดยเฉพาะร่ายยาว ปรากฏอย่างเด่นชัดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นใน *ร่ายยาวมหาเวส- สันดรชาดก* หรือ *มหาชาติกลอนเทศน์* ด้วยเหตุที่มีการแต่งซ่อมแซม *มหาชาติคำหลวง* ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยถึง ๖ กัณฑ์ นอกจากนั้นก็ยังมีกวีอื่น ๆ เลือกนำบางกัณฑ์มาแต่งขึ้นใหม่ตาม ความพอใจ *สมเด็จพระปรมานุชิตฯ* ก็ยังทรงแต่งขึ้นใหม่ถึง ๑๓ กัณฑ์ และแม้แต่ *พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว* ก็ยังทรง เลือกบางกัณฑ์ขึ้นมาทรงพระราชนิพนธ์ใหม่ กวีแต่ละพระองค์และแต่ละท่านดังกล่าวต่างก็ยึดถือแบบอย่างลักษณะคำประพันธ์ประเภทร่ายตั้ง ที่กวีในสมัยอยุธยาได้เคยใช้มาแล้ว

๓. กาพย์

อิทธิพลของลักษณะคำประพันธ์ประเภทกาพย์ มีทั้งกาพย์ฉบังและ กาพย์ยานี กาพย์ฉบังและกาพย์ยานีดังที่เคยปรากฏในบทพากย์หนึ่งและ บทพากย์โชนั้นปรากฏขึ้นอีกครั้งหนึ่งในบทพากย์โชนตอน *นางลอย* และ *เอราวัณ* พระราชนิพนธ์ *พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย* ตลอดจน ตอน *ศัพทภาษณ์พญาธร ทศกัณฑ์ลักนางสีดา เพลดงกา นางลอย* ฯลฯ อันเป็นพระราชนิพนธ์ใน *พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว* โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทพากย์โชนพระราชนิพนธ์ *พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย* นั้นทรงดัดแปลงมาจากบทพากย์ของเก่าในสมัยอยุธยาอย่าง ใกล้ชิด บางตอนทรงดัดแปลงคำบางคำ และบางตอนก็ทรงเพิ่มเติมขึ้น

หากนำมาอ่านเทียบกันจะมองเห็นได้ชัด ส่วน *ภาพย์แห่งเรือ* ของ *เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ* ก็มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อรูปแบบคำประพันธ์ของ *ภาพย์แห่งเรือชมเครื่องคาวหวาน* พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย *ภาพย์แห่งเรือพระราชนิพนธ์* พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ พระนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ พระราชนิพนธ์ พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ตลอดจน *ภาพย์แห่งเรือฉลอม ๒๕ พุทธศตวรรษ* ของ นายฉันทน์ ขำวิไล ฯลฯ

๔. ฉันทน์

อิทธิพลของลักษณะคำประพันธ์ประเภทฉันทน์ปรากฏอย่างเด่นชัดที่สุดใน *สมุทรโฆษคำฉันท์ตอนปลาย* บทพระนิพนธ์ สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส อันเป็นพระนิพนธ์ที่ต่อเนื่องกลมกลืนกับตอนต้นทั้งในด้านลักษณะคำประพันธ์และเนื้อเรื่อง ส่วนพระนิพนธ์คำฉันท์เรื่องอื่น ๆ ตลอดจนคำฉันท์ในสมัยหลัง เช่น *อิศราษคำฉันท์* และ *สามัคคีเภทคำฉันท์* ล้วนแต่มีลักษณะบังคับบัพเพติมชั้น คือ เครื่องคิดในเรื่องครุหลุและกฎเกณฑ์อื่น ๆ มากกว่าคำฉันท์ในสมัยอยุธยา

๕. กลอน

อิทธิพลของลักษณะคำประพันธ์ประเภทกลอน เริ่มปรากฏขึ้นในตอนต้นสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะ *กลอนบทละคร* ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ตลอดจน *กลอนเพลงยาว* ต่าง ๆ ครั้นมาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ลักษณะของกลอนแบบอยุธยาค่อนข้างคลายอิทธิพลลงไป อิทธิพลของกลอนแบบ *สุนทรภู่* ได้เข้ามาแทนที่ คือ ประกอบไปด้วยสัมผัสในอันเพริศพริ้ง แม้ในสมัยปัจจุบันนี้ กลอนแบบสุนทรภู่ก็ยังทรงอิทธิพลอยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม กวีบางกลุ่มได้หันกลับไปนิยมกลอนแบบอยุธยาอีก โดยเฉพาะกลอนในปลายสมัยอยุธยาที่ไม่เคร่งครัดจำนวนคำในแต่ละบาท ตลอดจนไม่เห็นในเรื่องสัมผัสในมากเท่ากลอนแบบสุนทรภู่ดังจะสังเกตได้จากการเปรียบเทียบบทกลอนสมัยใหม่บางบทกับกลอนบทละครในปลายสมัยอยุธยา

อิทธิพลที่มีต่อเนื้อหาของวรรณกรรมในสมัยหลัง

ลักษณะเนื้อหาของวรรณกรรมในสมัยอยุธยา มีอิทธิพลต่อเนื้อหาของวรรณกรรมในสมัยหลังอย่างเห็นได้ชัดหลายเรื่อง แนวคิดที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมหลายประเภท ยังคงมีปรากฏอยู่ในวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน ดังจะแยกกล่าวถึงได้เป็นประเภทดังนี้

๑. วรรณกรรมที่ใช้ในพิธีการ

สัมพันธ์ภาพระหว่างวรรณกรรมประเภทนี้ กับวรรณกรรมในสมัยหลังจะเห็นได้จากวรรณกรรมต่อไปนี้

๑.๑ *ประกาศโองการข่งหน้า* เป็นวรรณกรรมที่มีอายุการใช้ในพิธีการอันยืนนานที่สุดคือตั้งแต่ต้นสมัยอยุธยาจนถึงพ.ศ. ๒๔๗๕ อันเป็นปีที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเป็นพระราชพิธีซึ่งรวมทั้งพิธีทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์เอาไว้ในสมัยโบราณมีปีละ ๒ ครั้ง คือ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๕ ครั้งหนึ่ง และแรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๐ อีกครั้งหนึ่ง ในสมัยอยุธยาข้าราชการถือน้ำที่วัดพระศรีสรรเพชญ์ ต่อมาได้ย้ายไปที่วัดมณฑลพิตร เมื่อถือน้ำแล้วต่างก็นำดอกไม้ธูปเทียนเข้าถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระราชาธิบดีที่ ๑ แล้วจึงเข้าเฝ้าถวายบังคม

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการพระราชพิธีในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระราชพิธีแบ่งออกเป็น ๒ วันคือในวันแรก เมื่อเสด็จออกแล้ว อาลักษณ์อ่าน *คำประกาศ* ซึ่งเป็นคำสรรเสริญพระพุทธรูปนามนิรัตนปฏิมากร สดุดีพระมหากษัตริย์คุณพระมหากษัตริย์ทั้ง ๕ รัชกาล ตอนท้ายเป็น *คำตักเตือน* ข้าราชการและ *อธิษฐานขอพร* เทพยดา เมื่อจบประกาศพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบพราหมณ์อ่าน *คุษฎีคำฉันท์* เป็นคำสรรเสริญพระพุทธรูปนามนิรัตนปฏิมากร สดุดีพระเกียรติและอธิษฐาน จบแล้วราชบัณฑิตทำอธิษฐานน้ำพระพิพัฒน์สัตยาต่อไปจนเสร็จ จะเห็นได้ว่า *คำประกาศ* *คำตักเตือน* *คำอธิษฐาน* และ *คุษฎีคำฉันท์* ดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่เพื่อส่งเสริม

พระบรมเดชาภาพของพระมหากษัตริย์ และเพื่อให้เป็นพระราชพิธีที่ เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามากขึ้น ส่วนแนวความคิดก็ยังคงได้แบบ อย่างมาจาก *ประกาศโองการแช่งน้ำ* นั้นเอง ประกาศโองการ แช่งน้ำของเดิมใช้ในพระราชพิธีในวันที่สอง โดยมีพระมหाराชครูพิธี หรือพราหมณ์เป็นผู้อ่าน

ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราช พิธีนี้กรรวมทำอยู่ในพระราชพิธีตระกูลสงกรานต์และตั้งองคมนตรี ใน พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และแบ่งพระราชพิธีออกเป็น ๒ วันเช่นกัน¹ ตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จนถึง รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการเขียน *คำสาบาน* เพื่อให้ข้าราชการผู้เข้าร่วมพิธีเป็นผู้อ่านด้วย คำสาบานเหล่านี้เขียน เป็นร้อยแก้วซึ่งมีเนื้อหากอดแบบออกมาจาก *ประกาศโองการแช่งน้ำ* เกือบทั้งหมด²

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าพระราชพิธีนี้จะได้เลิกล้มไปใน พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้วก็ตาม ใน พ.ศ. ๒๕๑๒ อันเป็นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ก็ได้ เริ่มขึ้นอีก โดยรวมอยู่กับพระราชพิธีพระราชทานราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี และถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เฉพาะผู้เป็นสมาชิกราชอิสริยาภรณ์เท่านั้น พระราชพิธีแบ่งออกเป็น ๒ วัน คือวันแรกเป็นการ เสด็จนำพระพิพัฒน์สัตยา ทำที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ใน วันนั้นมีทั้งการสวดพระพุทธรูปต่างพุทธศาสนา และมีพระครุพราหมณ์คู่ สวดอ่าน *ฉันทสุตม์พระราชพิธีศรีสังฆยานกาล* ด้วย ส่วนวันที่สองคือวัน ทำพระราชพิธีถือน้ำ และพระราชทานราชอิสริยาภรณ์รามธิบดีที่ท้อง พระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพิธีนี้คงมีพราหมณ์อ่าน *ประกาศโองการแช่งน้ำ* เช่นเดิม³

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า *ประกาศโองการแช่งน้ำ* เป็นวรรณกรรมที่ ทรงอิทธิพลตั้งแต่ต้นสมัยอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบัน นับว่าเป็นเวลา ยาวนานมากกว่า ๖๐๐ ปี

๑.๒ *ฉันทสุตม์สังเวยกล่อมช้าง* เป็นวรรณกรรมที่ก่อให้เกิด คำฉันท์ดุขผู้สังเวยสิ่งอื่น ๆ นอกจากช้างขึ้นมามากในสมัยต่อมา

เช่น *ฉันทกัศวรเสวีญพระมหามณีรัตนปฎิมากร* *ฉันทกัศวรเสวีญพระพุทธรุช*
บุษยรัตนฯ *ฉันทกัสังเวชพระมหาเสวตฉัตร* *ฉันทกัสังเวชพระที่นั่งบาง-*
ป้ออิน และ *ฉันทกัสังเวชกลองวิจิตรฉัยภริ* *ฉันทกัศุขฎีสังเวช* เหล่านี้
ล้วนเป็นพระราชนิพนธ์และงานของกวีเด่นในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น
สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ
สรวรประเสริฐ พระยาทิพากรบริรักษ์ ฯลฯ ส่วนฉันทกัศุขฎีสังเวชที่ใช้
กล่อมช้างฉบับอื่นก็มี *ฉันทกักล่อมช้างหลาย* ของกรมหมื่นศรีสุเรนทร
ฉันทกักล่อมช้างพัง พระนิพนธ์ สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก และ
ฉันทกัศุขฎีสังเวชกล่อมช้าง ของ ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ
อยุธยา ซึ่งได้รับรางวัลจากองค์การ ส.ป.อ. เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑

ฉันทกัศุขฎีสังเวชเหล่านี้ ล้วนอาศัยแนวความคิดจาก *ฉันทกัศุขฎีสัง-*
เวชกล่อมช้าง ในสมัยอยุธยาทั้งสิ้น สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปก็คือ ผู้แต่งฉันท
กัศุขฎีสังเวชกล่อมช้างไม่ได้จำกัดวงอยู่แต่เฉพาะพราหมณ์เท่านั้น ผู้แต่ง
ที่อยู่ในสถานะอย่างอื่น เช่น เจ้านาย ข้าราชการหรือแม้กระทั่งผู้หญิง
ก็มีโอกาสแต่งได้ และไม่จำเป็นต้องคอยให้เป็นพระบรมราชโองการ
เสียก่อนจึงจะลงมือแต่ง ดังเช่น *ฉันทกัศุขฎีสังเวชกล่อมช้าง* ของ
ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

๒. วรรณกรรมสดุดี

สัมพันธ์ภาพระหว่างวรรณกรรมประเภทนี้ กับวรรณกรรมในสมัย
หลังจะเห็นได้จาก

๓.๑ *ยวนพ่าย* เป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลอย่างเห็นได้ชัด
ต่อ *ลิลิตตะเลงพ่าย* พระนิพนธ์ สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก
ลิลิตตะเลงพ่าย เป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้น เพื่อยอพระเกียรติสมเด็จพระ
บรมไตรโลกนาถ วิธีการดำเนินเรื่องของ *ลิลิตตะเลงพ่าย* นอกจากจะ
ได้รับอิทธิพลมาจาก *ยวนพ่าย* นี้แล้ว ยังได้มาจาก *ลิลิตพระลอ* อีกด้วย
โดยเฉพาะตอนสมเด็จพระมหาอุปราชายกทัพ ซึ่งมีลักษณะเป็นนิราศ
คล้ายคลึงกับตอนพระลอเดินทาง

๓.๒ *โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช*
เป็นแบบอย่างให้กวีในชั้นหลังแต่ง *โคลงเฉลิมพระเกียรติพระมหา-*

กษัตริย์ในทำนองเดียวกันขึ้นอีกหลายท่าน เช่น นายสวน แต่ง โคลง
เฉลิมพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี พระชาตรัง แต่ง โคลงต้น
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ฯลฯ วรรณกรรมเหล่านี้มี
 เนื้อหาสดุดีพระเกียรติของพระมหากษัตริย์โดยตรง ในสมัยต่อมานอกจาก
 กวีจะใช้โคลงแต่งวรรณกรรมประเภทนี้แล้ว ยังใช้กลอนอีกด้วย
 เช่น *คุณพุ่ม* แต่ง *เพลงยาวเฉลิมพระเกียรติในรัชกาลที่ ๔* เป็นต้น

๓. วรรณกรรมศาสนาและคำสอน

สัมพันธ์ภาพระหว่างวรรณกรรมประเภทนี้ กับวรรณกรรมในสมัย
 หลังจะเห็นได้จาก

๓.๑ *มหาชาติคำหลวง* และ *กาพย์มหาชาติ* เป็นวรรณกรรม
 ที่ก่อให้เกิด *มหาชาติกลอนเทศน์* ขึ้น อันเนื่องมาจากความ
 พยายามของกวีในสมัยหลัง ที่ต้องการจะทำให้เทศน์มหาชาติมีขนาดสั้น
 พอฟังจบในวันเดียวได้ ความนิยมเรื่องมหาชาตินี้มีมากและแพร่หลาย
 ไปด้วย กวีหลายท่านเลือกนำบางกัณฑ์มาแต่งขึ้นตามใจชอบ บางท่าน
 แต่งใหม่เกือบครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เช่น *สมเด็จพระปรมานุติ*
 บางท่านก็แต่งขึ้นใหม่เพียงบางกัณฑ์ เช่น *พระเทพโมลี (กลิ่น) เจ้า*
พระสาพระคลัง (หน) พระยาธรรมปริทัศน์ (บุญ) พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้า ฯลฯ

๓.๒ *โคลงโลกนิติ* มีอิทธิพลโดยตรงต่อ *โคลงโลกนิติ*
 ซึ่ง *สมเด็จพระราชาเดชาติศร* ได้ทรงพระนิพนธ์แก้ไขปรับปรุงขึ้น
 ใหม่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วจารึกไว้ ณ วัด
 พระเชตุพนฯ *โคลงโลกนิติ* ความใหม่ยังคงรักษาเนื้อหาและความคิด
 ของ *โคลงโลกนิติ* ความเก่าไว้ สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปคือถ้อยคำบางคำ
 เช่น ความเก่าว่า

เสียดทรัพย์ครองอย่าได้	เสียดยศ
ยศศักดิ์เสียดอย่างด	ฝายรู้
ฝายรู้науศอย่าลด	เสียดอาตม์
เสียดอาตมครองรู้	อย่าให้เสียดธรรม

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงปรับปรุงใหม่ว่า

เสียสิ้นสงวนศักดิ์ไว้	วงศ์หงส์
เสียศักดิ์สู้ประสงค์	สิ่งรู้
เสียรู้เรื่องดำรง	ความสัตย์ ใ้หน้า
เสียสัตย์อย่าเสียสู้	ชีพม้วยมรณา ^๕

๔. วรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อความบันเทิง

วรรณกรรมประเภทนี้นับได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมในสมัยหลังมากที่สุด ดังจะเห็นได้ว่าทั้งสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อทรงว่างเว้นพระราชภาระทางด้านการศึกษาสงครามแล้ว ก็ทรงหันมาเอาพระทัยใส่รวบรวมและซ่อมแซมวรรณกรรมที่ทรงเคยรู้จักมาตั้งแต่สมัยอยุธยาทันที วรรณกรรมที่ทรงฟื้นฟูมีแทบทุกประเภท ประเภทที่มีจำนวนมากที่สุดได้แก่ วรรณกรรมในประเภทนี้เอง ส่วนในรัชสมัยต่อ ๆ มานอกจากจะซ่อมแซมวรรณกรรมอยุธยาในประเภทนี้ต่อ ๆ กันมาแล้ว กวีก็ยังนิยมแต่งวรรณกรรมตามแนวเดิมนี้อีกหลายเรื่อง

สัมพันธ์ภาพระหว่างวรรณกรรมประเภทนี้ กับวรรณกรรมในสมัยหลัง จะเห็นได้จาก

๔.๑ *สมุทรโฆษคำฉันท์ ตอนต้น* มีอิทธิพลโดยตรงต่อ *สมุทรโฆษคำฉันท์ตอนปลาย* อันเป็นบทพระนิพนธ์ของ สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส เพราะเป็นเรื่องเดียวกัน กวีจึงต้องระมัดระวังการแต่งให้มีลักษณะกลมกลืนกันมากที่สุด

๔.๒ *โคลงกำสรวล* มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมในตอนต้นรัตนโกสินทร์อย่างเห็นได้ชัด ดังจะเห็นได้จากงานของ นายอินทร์ ธิเบศร์ (อิน) และ พระยาตรีภุชพงษา ซึ่งลอกเลียนทั้งสำนวนและความคิดไปจาก *โคลงกำสรวล* นอกจากกวีทั้งสองท่านนี้แล้วยังมีกวีอื่น ๆ ที่ได้รับอิทธิพลจาก *โคลงกำสรวล* อีกหลายท่าน แต่การลอกเลียนของกวีท่านอื่น ๆ เป็นไปอย่างพื้นผิว ไม่มีลักษณะเป็นตัวของตัวเองดังเช่นกวีที่กล่าวนามมาแล้วทั้งสองท่าน จึงไม่ปรากฏว่ามีเรื่องใดเด่นพอที่จะนำ

มากล่าวถึง

๔.๓ *ทวาทศมาส* เป็นวรรณกรรมที่ส่งอิทธิพลทางด้านความคิดไปยัง *นิราศเดือน* ของ *นายมี* ซึ่งแม้ว่าจะใช้คำประพันธ์ต่างประเภทกัน คือ *ทวาทศมาส* เป็นโคลง ส่วน *นิราศเดือน* เป็นกลอน แต่วิธีการกล่าวถึงประเพณีแต่ละเดือนในนิราศเดือนนั้นน่าจะได้รับอิทธิพลมาจาก *ทวาทศมาส* นี้เอง

๔.๔ *ลิลิตพระลอ* เป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อ *ลิลิตตะเลงพ่าย* พระนิพนธ์ของ *สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส* ในตอนที่ทรงแทรกลักษณะนิราศดังได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งได้รับอิทธิพลในแนวกลับ คือ *กวีได้ลอกเลียนเนื้อหาของลิลิตพระลอมา* แต่งใหม่ให้จบลงด้วยความสุขของพระเอกและนางเอก วรรณกรรมเรื่องนี้คือ *ลิลิตพระกา* ของ *หลวงศรีมโหสถ* ส่วน *ลิลิตพระลอ* ในเนื้อหาเดิม นั้น ได้สร้างความบันเทิงใจให้กวีในสมัยหลังนำมาแต่งเป็นบทละครขึ้นใหม่ เช่น *บทละครว่าเรื่อง พระลอนรลักษณ์* พระบวรราชนิพนธ์ ในกรมพระราชวังบวรมหาศักดีพลเสสย์ *บทละครเรื่องพระลอ* ส่วน *นางเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์* (ม.ร.ว. หลาน *กฤษ*) *ลิลิตพระลอนอก* จากจะมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมในภาคกลางแล้ว ก็ยังมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมในภาคเหนืออีกด้วย จึงได้เกิด *พระลอสอนโลกคำโคลง* ของภาคพายัพและ *เพลงขอเรื่องพระลอ* ขึ้น นอกจากนี้ *ลิลิตพระลอ* ยังได้กลายเป็นบทละครพูดภาษาอังกฤษชื่อ *The Magic Lotus* พระนิพนธ์ของ *พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร* ละครเรื่องนี้ได้เปิดแสดงขึ้นที่ลอนดอน และยังสามารถออกอากาศกระจายเสียงไปทั่วโลกอีกด้วย ในปัจจุบันเรื่องราวของพระลอก็ยังทรงอิทธิพลยิ่งต่อวรรณกรรมประเภทนวนิยาย และบทเพลงอันเป็นที่นิยมของประชาชนโดยทั่วไป

๔.๕ *บทละครนอก* และ *บทละครใน* วรรณกรรมประเภทนี้มีอยู่มากกว่า ๓๐ เรื่อง บางเรื่องเป็นเรื่องใหญ่ที่ส่งอิทธิพลโดยตรงไปยังวรรณกรรมในเนื้อหาเดียวกันที่แต่งขึ้นใหม่ เช่น *รวมเกียรติ อีเหนา ดาหลัง* และ *อุณรุท* วรรณกรรมทั้ง ๔ เรื่องนี้

ฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวอยุธยาจนไม่อาจที่จะลืมได้ ในทันทีที่ว่างศึก และรู้ตัวว่าวาระกรรมล้ำค่าทั้ง ๔ เรื่องนั้นหาฉบับไม่ได้เสียแล้วก็ชวน ขวายเป็นตั้งขึ้นใหม่มาจากความทรงจำทันที นอกจากนี้ ๔ เรื่องเดิנדัง กล่าวนี้แล้วกวีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ยังได้แต่งซ่อมแซมเรื่องอื่นๆ อีกหลายเรื่อง เช่น *มณีพิชัย สังข์ทอง สังข์ศิลป์ชัย* ฯลฯ เมื่อ แต่งซ่อมแซมจนเป็นที่พอใจแล้ว ก็ยังได้แต่งเรื่องในทำนองเดียวกันขึ้น อีกหลายเรื่อง บทละครเหล่านี้เองที่เรียกกันต่อมาในภายหลังว่าเรื่อง "จักร ๆ วงศ์ ๆ" ^๑ เช่น *วงศ์สุวรรณดี สุริยวงศ์พรหมเมศ จักรแก้ว* ฯลฯ บทละครประเภทนี้กวีนิยมแต่งกันมากในสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยต่อมาเมื่อแนวการเขียนวรรณกรรมมี มากขึ้น อิทธิพลของเรื่อง "จักร ๆ วงศ์ ๆ" ก็หาได้หายไปไม่ กลับ เปลี่ยนแปลงรูปให้สอดคล้องไปกับสังคม คือ กลายเป็นนวนิยายที่ กำหนดให้พระเอกเกิดในตระกูลสูงหรือเป็นลูกผู้ดีมีเงินแทนการเป็นลูก กษัตริย์ และเป็นนักเรียนนอกแทนการสำเร็จวิชาจากพระราชาในป่า ต่อมาพระเอกจะได้พบกับนางเอกที่ยากจน แต่มีความดีงามแทนการไป พบนางเอกในป่าหรือลูกสาวยาก

๔.๖ *บทสักวา* การเล่นสักวา ซึ่งเป็นที่นิยมเล่นกัน มากในปลายสมัยอยุธยา นั้น ได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นอย่างมากในสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้น ลักษณะการเล่นยังคงได้รับอิทธิพลจากสมัยอยุธยา โดยตรง ต่อมาเมื่อสภาพแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนไป สถานที่เล่น สักวาก็เปลี่ยนไปด้วย เช่น กลายเป็นการแสดงบนเวทีละคร หรือ การแสดงทางโทรทัศน์ ส่วนบทสักวานั้นยังคงมีวิธีการแต่งตามแนวเดิม อยู่ เนื้อหาเปลี่ยนไปได้หลายอย่างไม่จำกัด ซึ่งก็เป็นเรื่องที่กวีทำกัน มาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา

๔.๘ *เพลงยาว* เนื้อหาของเพลงยาวอันมีกำเนิดใน สมัยอยุธยา ยังคงปรากฏอยู่ในเพลงยาวสมัยต่อมาอยู่เสมอ นั่นคือเนื้อ หาที่เกี่ยวกับความรักอาลัย ตัดพ้อต่อว่า โต้ตอบ เห็นบนนมกันระหว่าง ชายหญิง ส่วนเนื้อหาอื่น ๆ เช่น คำสั่งสอน โอวาท ฯลฯ เป็นสิ่งที่ เกิดขึ้นภายหลัง

๕. วรรณกรรมวิชาการ

สัมพันธ์ภาพระหว่างวรรณกรรมประเภทนี้ กับวรรณกรรมในสมัย
หลังเห็นได้ชัดเจนในเรื่อง *จินตามณี* ซึ่ง กรมหลวงวงศาธิราชสนิท
ทรงพระนิพนธ์ขึ้นตามแบบอย่าง *จินตามณี* ของพระโหราธิบดี จึงเรียก
ว่า *จินตามณี เล่ม ๒* จุดประสงค์ที่แต่งขึ้นก็เพื่อให้เป็นตำราเรียนที่
สมสมัยดังเช่นที่ *จินตามณี* ของพระโหราธิบดีเคยเป็นมาแล้วในสมัย
สมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั่นเอง

เชิงอรรถ

¹ปีย์ มาลากุล, ม.ล., พระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พุทธศักราช ๒๕๑๒ (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๒), หน้า ๑-๕

²แผนกเอกสารสำคัญ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, "พระราชปรารภ ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง การแก้ไขระเบียบการถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา" ศิลปากร ปีที่ ๑๐ เล่ม ๓ (กันยายน, ๒๕๐๙), หน้า ๓๑-๔๑

³ปีย์ มาลากุล, ม.ล., เรื่องเดิม, หน้า ๖-๑๒

⁴ชุมนุมฉันทน์คุณวิสัย (พระนคร: ศรีสภา, ๒๕๐๓)

⁵ประชุมโคลงโลกนิติ (พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๕๖

⁶ลีลา พิณจกวดล และคณะ, ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย (พระนคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๕), หน้า ๒๗๒